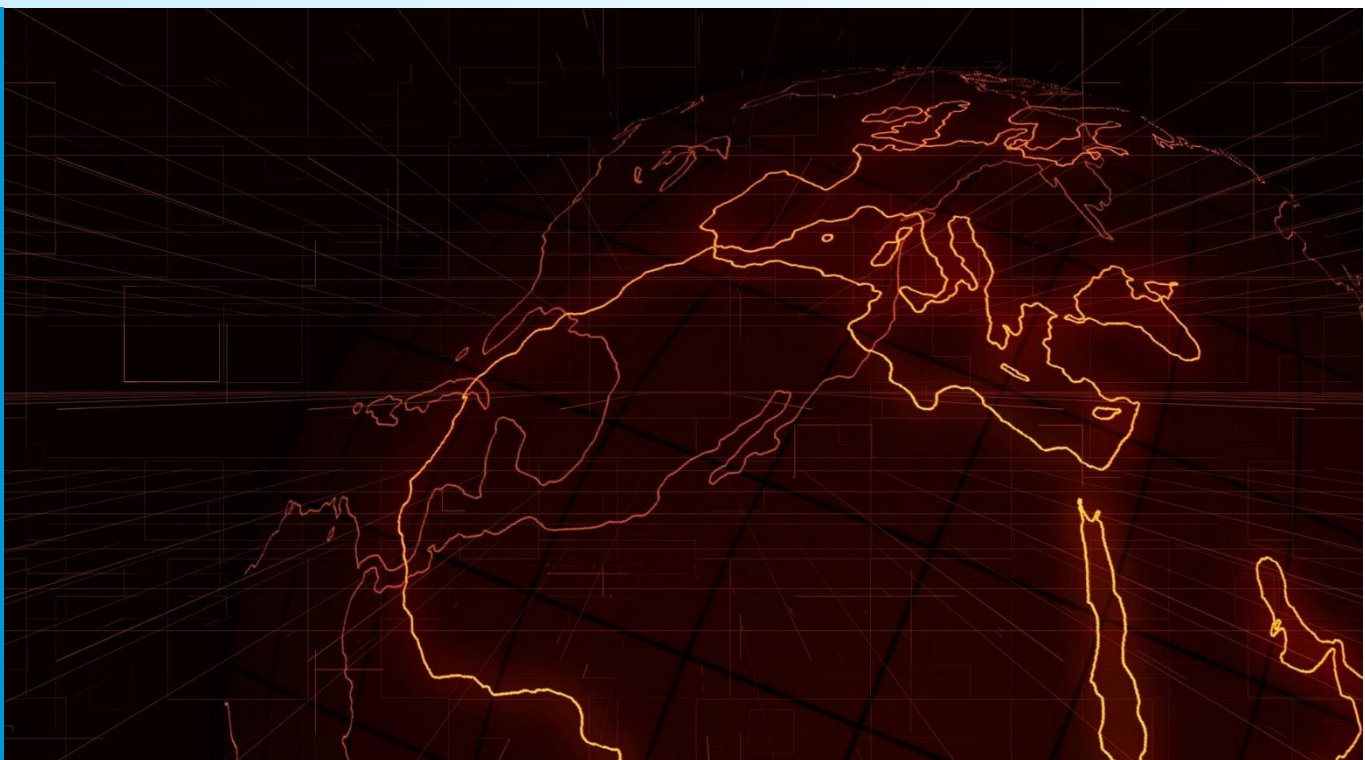

Květen 2022

ODOLNOST DODAVATELSKÝCH ŘETĚZCŮ V KONTEXTU STRATEGIE GLOBAL GATEWAY

Roman Máca, Jan Rovenský, Karel Sál, Šárka Shoup

Shrnutí

Události v poslední době ukázaly zranitelnost globální ekonomiky a dodavatelských řetězců. Na řadě dovážených surovin a výrobků jsou totiž země EU do velké míry či zcela závislé. Ke změně situace má přispět strategie Global Gateway. Dokument se zabývá otázkami spojenými s implementací strategie, postavením a ambicemi Číny, soběstačností EU a prioritami českého předsednictví Rady EU v rámci strategie a jejího geografického a tematického pokrytí.

Hlavní body

- Zajištění bezpečných dodavatelských řetězců a odolné globální ekonomiky je strategickým zájmem Evropské unie.
- Z hlediska geopolitiky si Evropská unie prostřednictvím Global Gateway může vybudovat lepší pozici na globální scéně.
- S vypuknutím války na Ukrajině je zřejmé, že pozornost musí být zaměřena i na oblast východní Evropy, západního Balkánu nebo střední Asie.

Úvod

Pandemie covidu-19 a na ni navazující proměna mezinárodní bezpečnostní situace v důsledku ruské invaze na Ukrajinu ukázaly nejen propojenost globální ekonomiky, ale i křehkost a zranitelnost dodavatelských řetězců. Vytváření nových a podpoře stávajících stabilních, udržitelných a spolehlivých spojení má napomoci strategie Evropské unie (dále jen „EU“) s názvem Global Gateway (česky Globální brána). Ta má přispět k řešení nejnaléhavějších globálních výzev, od boje proti změně klimatu přes zdokonalení systémů zdravotní péče až po zvýšení konkurenceschopnosti a bezpečnosti globálních dodavatelských řetězců. Na implementaci strategie EU vyčlení pro období 2021–2027 až 300 miliard eur určených na investice po celém světě.

Partnerství v rámci Global Gateway se budou řídit zásadami demokratických hodnot a vysokých standardů, transparentnosti a řádné správy věcí veřejných, rovnoprávných partnerství, ekologickými a čistými technologiemi, bezpečností a stimulací investic soukromého sektoru. Implementace strategie rovněž zohlední potřeby partnerských zemí a zajistí trvalý přínos pro místní komunity. To ve výsledku přináší i další příležitosti pro investice a pro zachování konkurenceschopnosti soukromého sektoru členských států Evropské unie.

Otázky k prodiskutování na kulatém stole:

1. Jak by strategie Global Gateway mohla přispět ke snižování potenciálně problematických dovozních závislostí a posilování bezpečnosti dodavatelských řetězců EU a partnerských třetích zemí?
2. Jakým způsobem má EU v kontextu strategie Global Gateway reflektovat postavení a ambice Číny v globální ekonomice a ve kterých oblastech může hledat potenciální synergie?
3. Ve kterých oblastech by ČR a EU měly usilovat o větší soběstačnost a jaké nástroje lze v tomto směru na unijní a národní úrovni využít?
4. Jaké by měly být priority CZ PRES v rámci strategie Global Gateway z hlediska geografického a tematického pokrytí?

1. Jak by strategie Global Gateway mohla přispět ke snižování potenciálně problematických dovozních závislostí a posilování bezpečnosti dodavatelských řetězců EU a partnerských třetích zemí?

Zajištění bezpečných dodavatelských řetězců a odolné globální ekonomiky je strategickým zájmem EU. Mezi konkrétní cíle Global Gateway patří podpora investic do tvorby udržitelné, inteligentní, odolné, inkluzivní a bezpečné infrastrukturní sítě ve všech druzích dopravy, včetně železnic, silnic, přístavů, letišť, jakož i logistických hubů a hraničních přechodů, a to v multimodálním systému.¹ Vybudování takové infrastruktury se pozitivně promítne do úsilí o snižování problematických dovozních závislostí.

¹ Pospíšil, P. (3. ledna 2022). *Investiční strategie Global Gateway: Brána EU do světa*. Euroskop. <https://euroskop.cz/2022/01/03/investicni-strategie-global-gateway-brana-eu-do-sveta/>.

Ke strategii komisařka pro mezinárodní partnerství Jutta Urpilainenová uvedla: „Strategie Global Gateway je nabídkou Evropy vybudovat rovnocenná partnerství, která odráží dlouhodobý závazek Evropy k udržitelnému oživení v každé z našich partnerských zemí. Prostřednictvím této strategie chceme vytvořit silné a udržitelné vazby mezi Evropou a světem, nikoli závislosti, a umožnit novou budoucnost pro mladé lidi.“²

Pokud se zaměříme na slova komisařky zdůrazňující rovnocenná partnerství, ta mohou být jen s obtížemi budována s nedemokratickými režimy vnímajícími EU resp. Západ nepřátelsky. Snaha o navázání takového partnerství nebývá ze strany autoritářského režimu vedena s cílem nastavit rovné podmínky a udržitelný přístup k investicím a naopak často končí převzetím infrastrukturních projektů poté, co druhá strana není schopná dluhovou zátěž splácet. Existuje zde proto značný potenciál pro vydírání.

Konkrétní investice by tak měly být v co nejvyšší možné míře alokovány právě dle pevně stanovených zásad. Rozhodujícím kritériem je úroveň demokracie s níž souvisí i další faktory jako transparentnost, řádná správa věcí veřejných apod. V zemi demokratické či demokratickou transformací úspěšně procházející daná investice rovněž přinese pozitivní dopad pro místní komunitu např. v podobě tvorby nových pracovních míst, doprovázený všeobecným růstem životní úrovně a kvality života. To se následně promítá i do dalších oblastí jako vzdělávání, zdravotní péče, životní prostředí a směřuje k trvale udržitelnému rozvoji.

Postupné přibližování na základě sdílených hodnot rovněž partnerství posiluje. To se tak stává odolnějším proti různým výkyvům. Úspěšně rozvíjející se země dokáže také lépe čelit svým vnitřním problémům, což se pozitivně odráží i navenek a posiluje bezpečnost a odolnost dodavatelských řetězců. Místní rozvíjející se ekonomika dále skýtá příležitosti pro import výrobků ze zemí EU např. v podobě technologií podporujících zásady strategie.

Z hlediska geopolitiky si EU dále může vybudovat lepší pozici na globální scéně. Spolupráce založená na jasných pravidlech a zásadách může být atraktivní alternativou pro některé africké či asijské země, které se zejména kvůli čínské iniciativě „Páso a stezky“ ocitly ve dluhové pasti. Skrze projekty na podporu infrastruktury a projekty podněcující ekonomický růst má EU příležitost prosazovat ve světě své hodnoty a vizi udržitelnosti. Zásadní výzvou ale bude, jak se jednotlivé státy EU dokáží shodnout na spolupráci a sdílení této vize v současné složité době.³

V neposlední řadě je Global Gateway příležitostí pro diverzifikaci dodavatelských řetězců a posílení odolnosti EU. Budování partnerství v oblasti konektivity, která s sebou přináší potenciál spolupráce v řadě sektorových oblastí, je jedním ze stavebních kamenů unijního přístupu ke Global Gateway. Taková partnerství vhodným způsobem doplňují obchodní dohody, potažmo dohody o ochraně investic zaměřené na liberalizaci vzájemného obchodu. Vzniká tak nejen síť like-minded zemí provázaných podporou obchodu, ale také síť strategických spojení, která umožní diverzifikovat zdroje a nahradit potenciální výpadky v případě krizí. Nelze přitom uvažovat pouze o krizích sanitárních, ale spíše o krizích komplexního charakteru, přičemž vhodnou reakcí EU na ně může být

² Evropská komise (1. prosince 2021). *Strategie Global Gateway: až 300 miliard eur na strategii Evropské unie na podporu udržitelných spojení po celém světě.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/IP_21_6433.

³ Tagliapietra, S. (7. prosince 2021). *The Global Gateway: a real step towards a stronger Europe in the world?* Bruegel. <https://www.bruegel.org/2021/12/the-global-gateway-a-real-step-towards-a-stronger-europe-in-the-world/>.

pouze diverzifikace dodavatelských řetězců založená na reciprocitě, level-playing field a udržitelnosti, a také posílení vlastních produkčních kapacit v klíčových sektorech.

2. Jakým způsobem má EU v kontextu strategie Global Gateway reflektovat postavení a ambice Číny v globální ekonomice a ve kterých oblastech může hledat potenciální synergie?

„Evropská unie a nejvyspělejší demokratické státy sdružené ve skupině G7 po sedm let bezmocně a bez jakékoli reakce přihlížely, jak Čína prostřednictvím své iniciativy „Pásu a stezky“ pokračuje v posilování svých hospodářských a politických vztahů po celém světě,“ uvedl Evropský hospodářský a sociální výbor.⁴

Evropská unie má ambici se skrze Global Gateway zaměřit na oblasti Asie a Afriky, kde se již v plném proudu zhmotňují ambice čínské iniciativy. Na to je potřeba brát ohled v rámci konkrétních projektů. „Nedává smysl, aby Evropa stavěla perfektní silnici mezi Čínou vlastněným měděným dolem a Čínou vlastněným přístavem,“ prohlásila na konto čínské přítomnosti Ursula von der Leyenová.⁵ Spolu s vypuknutím války na Ukrajině je nicméně zřejmé, že pozornost musí být zaměřena také na oblast východní Evropy, západního Balkánu nebo střední Asie.

Evropský hospodářský a sociální výbor také upozornil na rozdílnost čínského a evropského pojetí konektivity. Zatímco Čína pracuje pomocí strategie řízené shora, ve strategii Global Gateway se uplatňuje přístup zdola nahoru. Vychází tedy ze skutečných investičních potřeb partnerských zemí z oblastí mimo EU, které chtějí rozvíjet svou infrastrukturu a současně jsou ochotny respektovat hlavní zásady, jež tvoří základ této strategie.

Rozdílné pojetí může do značné míry hrát roli při rozhodovacích procesech v cílových zemích. Odlišný přístup se objevuje i z hlediska výběru země investorem. Zatímco pro EU jsou důležité i jiné – hodnotové – faktory, Čína je více pragmatická a své aktivity cílí i do zemí z hlediska úrovně demokracie problematických, kde nezřídka dochází k porušování lidských práv.

Možné synergie, jak může EU konkurovat Číně v rozvojovém světě, lze vytvářet s dalšími partnery. Podobné iniciativy jako Global Gateway existují v USA, Japonsku nebo uskupení G7. Můžeme zmínit americkou iniciativu Build Back Better World. Spoluprací či vhodným a smysluplným propojením těchto iniciativ mohou být mobilizovány významné finanční prostředky, které pak mohou být seriózní protiváhou čínskému projektu.

V rámci Global Gateway by ale nemělo jít pouze o soupeření s Čínou, kdy se jedna strana bude snažit vytlačit druhou. Z hlediska efektivity spolupráce je potřebné zohledňovat i čínskou přítomnost. Nabízí se tak do jisté míry synergie i s čínskou stranou v nerizikových a prospěšných oblastech, resp. v oblastech, ve kterých sdělení Komise z roku 2019 „EU-China: a strategic outlook“ označuje Čínu

⁴ Evropský hospodářský a sociální výbor (29. dubna 2022). *Stanovisko sekce Vnější vztahy Global Gateway*. <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2022-00388-00-00-AS-TRA-CS.docx/content>.

⁵ Slezáková, M. (22. září 2021). „Lidská práva nejsou na prodej.“ *Co je strategie Global Gateway, kterou chce EU konkurovat Číně*. Deník N. <https://denikn.cz/708539/lidska-prava-nejsou-na-prodej-co-je-strategie-global-gateway-ktou-chce-eu-konkurovat-cine/>.

coby partnera k diskuzi (zejména ochrana životního prostředí, ochrana biodiverzity či odpovědnost za plnění cílů udržitelného rozvoje). Jinými slovy, pokud bude z čínské přítomnosti pozitivně těžit Evropa i hostitelská země a čínská přítomnost nebude značně riziková (např. ve smyslu potenciálu pro vydírání), nedává smysl snažit se tyto aktivity za každou cenu vytěsnit a blokovat.

Při implementaci Global Gateway rovněž můžeme očekávat jistou proměnu „sfér vlivu“, kdy EU bude více cílit na demokratické země a na země v procesu demokratické transformace, zatímco Čína bude dále využívat svůj pragmatismus. Na druhou stranu v řadě zemí, které již mají s čínskými investicemi zkušenost, narůstá skepse, jak jsou pro danou zemi investice prospěšné. Tím vzniká potenciál pro lepší přístupnost v rámci Global Gateway. Začít lze např. v Demokratické republice Kongo, které má více než šedesát procent světových zásob kobaltu, a s Čínou už začíná ztrácet trpělivost vzhledem k nedodržným závazkům například v podobě výstavby nemocnic.⁶ Celkově vzato se nabízí prostor pro možnou reflexi Global Gateway a celkové konektivity v rámci výše uvedené strategie (sdělení) EU vůči Číně.

3. Ve kterých oblastech by ČR a EU měly usilovat o větší soběstačnost a jaké nástroje lze v tomto směru na unijní a národní úrovni využít?

Události posledních tří let ukázaly, že globalizovaná výroba a obchod fungují v dobách klidu a míru skvěle, ale větší krize mohou celý systém vychýlit z rovnováhy a přerušením jednoho z článků spustit dominový efekt s globálními dopady.

Válka na Ukrajině poukázala na značnou závislost na energetických surovinách z Ruska, které ze všech ostatních zemí do EU dováželo v roce 2020 nejvíc ropy (26,9 %), zemního plynu (41,1 %) a uhlí (46,7 %).⁷ Covidová pandemie zase odhalila ještě větší závislost EU na Číně, která je v řadě případů dokonce 100 %. Unie identifikovala 30 klíčových surovin, na jejichž importu je evropský průmysl – zejména sektor obrany, obnovitelných zdrojů, výroby dronů, robotů a baterií nebo vesmírný program – zcela závislý.⁸ Tyto suroviny nelze nijak nahradit a těží se jen v několika málo zemích na světě. Na 19 z těchto surovin má monopol Čína – to se týká např. hořčíku, wolframu, bismutu nebo prvků vzácných zemin. Právě tyto suroviny jsou klíčové pro výrobu větrných turbín, elektroautomobilů, fotovoltaických panelů či polovodičů, které jsou stěžejní pro plány EU dosáhnout emisní neutrality do roku 2050, pro digitalizaci, průmysl 4.0 a navyšování konkurenceschopnosti EU průmyslu. Jak však ukázala čipová krize a krize dodavatelských řetězců provázející pandemii covidu, výpadky těchto polovodičů citelně zasáhly nejen automobilový průmysl (a logicky situace dopadla i na subdodavatele), ale i zdánlivě

⁶ Kučerová, D. (1. prosince 2021). „Podvod století.“ Čína shrábla materiál, slíbené nemocnice nestaví. Seznam zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-podvod-stoleti-cina-shrabla-material-slibene-nemocnice-nestavi-182277>.

⁷ Lu, M. (22. března 2022). *Visualizing the EU's Energy Dependency*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-eus-energy-dependency/>.

⁸ Evropská komise (2020). *Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU - A Foresight Study*. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42881>.

nesouvisející odvětví, jako například nedostatek modemů, levných počítačů či automatických měřidel spotřeby vody.⁹

Závislostí EU na surovinách to však nekončí. Evropa je také značně závislá na čínských výrobních kapacitách v sektoru elektroniky. Zde nejde o technologicky náročné produkty, ale o klíčové součástky používané k výrobě hi-tech produktů, jako jsou desky plošných spojů, které jsou de facto základním stavebním kamenem jakékoli elektroniky. Čína má pod kontrolou až polovinu celosvětové produkce těchto desek. Konečně je třeba také zmínit farmaceutický průmysl. Čína je téměř výhradním vývozcem širokospektrého antibiotika chloramfenikolu nebo vitamínu B a dodává 70 % biologicky aktivních látek pro antibiotika, jejichž výrobu kvůli nákladům evropské farmaceutické firmy přestěhovaly do Indie. Jak citlivý to může být problém, se ukázalo během pandemie, kdy Indie oznámila omezení vývozu léků. Generické léky se téměř výhradně vyrábějí právě v Číně a Indii nejen kvůli výrobním kapacitám, ale zejména kvůli ceně, jíž nedokáže konkurovat žádný evropský výrobce léků.¹⁰

Je tedy evidentní, že několik desetiletí globalizace vytvořilo komplexní systém provázanosti a zároveň citelně oslabilo soběstačnost Evropské unie a celého západního světa. Po zkušenostech z pandemie a ruské invaze na Ukrajinu se tak Evropa ocitá na pomyslné křižovatce.

Zcela zřejmé také je, že větší soběstačnost a diverzifikace je rozumnou strategií. Není sporu o tom, že evropské podniky kvůli navyšování marží, snižování nákladů a mezd i vytváření příznivějších cen pro spotřebitele se přesunem výrobních kapacit zachovaly naprosto logicky a podle pravidel byznysu. Situace se však dnes radikálně změnila. Naštěstí přesun výrobních kapacit zpět na evropskou půdu je uskutečnitelný, nelze však zastírat, že se to nestane hned a že to s sebou ponese značné náklady, které se nakonec budou muset dotknout konečného spotřebitele. V neposlední řadě také nelze zastírat fakt, že s ohledem na přirozenou otázku surovinového omezení či struktury pracovního trhu EU nebude možné tento reshoring realizovat ve všech oblastech. Jistě však lze uvažovat o přesunu výroby léků, elektroniky, ale i méně sofistikovaných výrobních sektorů, které byly dosud přesouvány do rozvíjejících se zemí.

Mnohem větší obtíže Evropu čekají na poli energetických surovin a nerostů. Nahradit ruský plyn a ropu bude bolestné a finančně náročné, nicméně během několika let je to realizovatelné. Závažnější problém představují nerostné suroviny, které se těží v Číně a jsou ve výrobním procesu těžce nahraditelné. To je jistě dilema, které je třeba brát v potaz a počítat s tím.

Aktuální snahy členských států Evropské unie na vyvázání se ze závislosti na dodávkách energetických surovin z Ruské federace představují pomyslný vztyčený prst, na který bude nezbytné pamatovat při tvorbě dlouhodobých koncepčních strategií i v dalších strategických oblastech.

Pokud tedy jde o výrobní kapacity, nabízí se prostor pro větší spolupráci a specializaci v rámci členských zemí EU.

⁹ Zenglein, M. J. (17. listopadu 2020). *Mapping and recalibrating Europe's economic interdependence with China*. Merics. <https://merics.org/en/report/mapping-and-recalibrating-europes-economic-interdependence-china>.

¹⁰ Schulz, F. (16. března 2020). *Europe's dependence on medicine imports*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/health-consumers/news/europes-dependence-on-medicine-imports/>.

4. Jaké by měly být priority CZ PRES v rámci strategie Global Gateway z hlediska geografického a tematického pokrytí?

Globalizované ekonomické vztahy jsou křehké a jejich funkčnost ovlivňuje mnoho externalit, které státy EU nemají (a nemohou mít) plně pod kontrolou. Global Gateway musí reagovat na novou realitu mezinárodního obchodu a evropské státy by se měly přizpůsobovat novým trendům v post-covidové světové ekonomice, kterou provází deglobalizační tendence. Hlavní cíl CZ PRES by měl být rovnoměrný rozvoj principů Global Gateway (demokratické hodnoty a vysoké standardy, transparentnost a řádná správa věcí veřejných, rovnoprávná partnerství, ekologické a čisté technologie, bezpečnost, stimulace investic v soukromém sektoru)¹¹ s důrazem na koncept bezpečné evropské ekonomiky zaměřený na:

1. Energetickou soběstačnost a surovinovou nezávislost na nedemokratických zemích, dobudování sítě pro tranzit surovin a zboží,
2. preference krátkých dodavatelských a spotřebitelských řetězců, posílení místní výroby a místní spotřeby,
3. omezení spotřeby energií a pohonných hmot v mezinárodní dopravě a ve zpracovatelských řetězcích obecně,
4. plošnou a nebyrokratickou podporu nových technologií ve výrobních procesech, a to zejména v oblastech, které jsou v dnešní době náročné na energii, vodu, nebezpečné látky či emise,
5. podporu malých a středních firem ve vývoji nových technologií.

Tím, že Evropa v posledních několika dekádách outsourcovala těžké výrobní závody mimo své území, stala se EU závislou na výrobních kapacitách třetích zemí, a to hlavně těch nedemokratických.

Pokud chce EU dosáhnout svých cílů stanovených ve strategii Global Gateway, v první řadě musí dojít k snížení evropské závislosti na energiích a výrobních kapacitách v nedemokratických zemích, které fungují v ekonomickém modelu státem řízeného kapitalismu. Česká republika by měla v rámci předsednictví posilovat agendu dodržování lidských práv a prosadit tento narativ do širokého spektra politických a ekonomických aktivit EU. Dnes státy EU obchodní výměnou a investicemi v těchto zemích posilují nedemokratické a totalitární režimy, které se nakonec mohou stát hlavní hrozbou pro svobodný svět a tím nepřímou porušují první princip Global Gateway. Nikoliv Rusko, ale Čína bude hlavním soupeřem, jelikož profituje ze současného nastavení globálních řetězců, a politika EU „čisté doma, špinavé venku“ tak posiluje režim, který nedodržuje lidská práva, provádí průmyslovou a ekonomickou špionáž a plní koncentrační tábory nepohodlnými etniky.

V první řadě jde o energetickou bezpečnost Evropy. České předsednictví musí nadále podporovat rozvoj technologií, které evropské státy učiní nezávislé na fosilních palivech. Energetický mix musí být nadále v rukou jednotlých členských zemí EU. V rámci ČR jde o masivní využití a podporu obnovitelných zdrojů energie a inteligentních bateriových systémů v kombinaci s rozvojem jaderné energetiky, včetně důrazu na malé jaderné reaktory. Dovoz nezbytných surovin musí být postaven na euroatlantické

¹¹ Evropská komise (1. prosince 2021). *Global Gateway*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_cs.

vazbě, tedy na preferenci dodávek ropy a plynu z Norska, USA či Kanady. Jednotlivé státy EU by také kvůli zajištění kolektivní energetické bezpečnosti měly urychleně dobudovat dopravní a energetické spojení se sousedními zeměmi. ČR by se tak měla soustředit na iniciativy (Trojmoří), které cílí na odstranění strukturálních deficitů v méně rozvinutých státech EU, a to hlavně ve střední a východní Evropě. V případě ČR se jedná o dobudování dálničního spojení s Rakouskem a Polskem, modernizaci železničního spojení s Německem a dobudování plynových propojek s Polskem a Rakouskem. Česká elektroenergetická soustava musí projít rozvojem, a to zejména s ohledem na očekávaný vzestup elektromobility.

Druhá oblast je podpora výrobních kapacit uvnitř EU. Covidová krize ukázala, že členskými státy EU chybí základní výrobní kapacity, které z bezpečnostních důvodů nemohou být ve všech případech outsourcovány. EU musí vytvořit strukturální plán na pokrytí nezbytných výrobních odvětví in-house, tj. v jednotlivých státech EU. S tím se pojí potřebná finanční podpora takových odvětví, jelikož je jasné, že ekonomicky tato varianta bude muset soupeřit s levnou prací ve třetích zemích. ČR jako jedna z nejvíce industrializovaných zemí EU má v tomto ohledu výhodu a může se specializovat na textil, nanomateriály, elektrotechniku, výrobu železa a kovů apod.

Zdroje

Evropská komise (1. prosince 2021). *Global Gateway*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_cs.

Evropská komise (1. prosince 2021). *Strategie Global Gateway: až 300 miliard eur na strategii Evropské unie na podporu udržitelných spojení po celém světě*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/IP_21_6433.

Evropská komise (2020). *Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU - A Foresight Study*. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42881>.

Evropský hospodářský a sociální výbor (29. dubna 2022). *Stanovisko sekce Vnější vztahy Global Gateway*. <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2022-00388-00-00-AS-TRA-CS.docx/content>.

Kučerová, D. (1. prosince 2021). „Podvod století.“ Čína shrábla materiál, slíbené nemocnice nestaví. Seznam zprávy. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-podvod-stoleti-cina-shrabla-material-slibene-nemocnice-nestavi-182277>.

Lu, M. (22. března 2022). *Visualizing the EU's Energy Dependency*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-eus-energy-dependency/>.

Pospíšil, P. (3. ledna 2022). *Investiční strategie Global Gateway: Brána EU do světa*. Euroskop. <https://euroskop.cz/2022/01/03/investicni-strategie-global-gateway-brana-eu-do-sveta/>.

Schulz, F. (16. března 2020). *Europe's dependence on medicine imports*. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/health-consumers/news/europes-dependence-on-medicine-imports/>.

Slezáková, M. (22. září 2021). „Lidská práva nejsou na prodej.“ Co je strategie Global Gateway, kterou chce EU konkurovat Číně. Deník N. <https://denikn.cz/708539/lidska-prava-nejsou-na-prodej-co-je-strategie-global-gateway-ktou-chce-eu-konkurovat-cine/>.

Tagliapietra, S. (7. prosince 2021). *The Global Gateway: a real step towards a stronger Europe in the world?* Bruegel. <https://www.bruegel.org/2021/12/the-global-gateway-a-real-step-towards-a-stronger-europe-in-the-world/>.

Zenglein, M. J. (17. listopadu 2020). *Mapping and recalibrating Europe's economic interdependence with China*. Merics. <https://merics.org/en/report/mapping-and-recalibrating-europes-economic-interdependence-china>.

Autoři

Šárka Shoup, výkonná ředitelka, Institut pro politiku a společnost

Roman Máca, analytik, Institut pro politiku a společnost

Jan Rovenský, analytik, Institut pro politiku a společnost

Karel Sál, analytik, Institut pro politiku a společnost

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

www.politikaspolecnost.cz

+420 602 502 674

office@politikaspolecnost.cz

NÁRODNÍ KONVENT

Odolnost dodavatelských řetězců v kontextu strategie Global Gateway

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU
konaného dne 20. května 2022

Doporučení vypracovali Roman Máca, Jan Rovenský, Karel Sál, Šárka Shoup

INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Úvod do problematiky

Pandemie covidu-19 a na ni navazující proměna mezinárodní bezpečnostní situace v důsledku ruské invaze na Ukrajinu ukázaly nejen propojenost globální ekonomiky, ale i křehkost a zranitelnost dodavatelských řetězců. Vytváření nových a podpoře stávajících stabilních, udržitelných a spolehlivých spojení má napomoci strategie Evropské unie (dále jen „EU“) s názvem Global Gateway (česky Globální brána). Ta má přispět k řešení nejnaléhavějších globálních výzev, od boje proti změně klimatu přes zdokonalení systémů zdravotní péče až po zvýšení konkurenceschopnosti a bezpečnosti globálních dodavatelských řetězců. Na implementaci strategie EU vyčlení pro období 2021–2027 až 300 miliard eur určených na investice po celém světě.

Partnerství v rámci Global Gateway se budou řídit zásadami demokratických hodnot a vysokých standardů, transparentnosti a řádné správy věcí veřejných, rovnoprávných partnerství, ekologickými a čistými technologiemi, bezpečností a stimulací investic soukromého sektoru. Implementace strategie rovněž zohlední potřeby partnerských zemí a zajistí trvalý přínos pro místní komunity. To ve výsledku přináší i další příležitosti pro investice a pro zachování konkurenceschopnosti soukromého sektoru členských států Evropské unie. Úspěšná implementace rovněž může pomoci posílit pozici Unie na globální scéně.

Rámec kulatého stolu

Národní konvent se v pátek 20. května 2022 zabýval problematikou odolnosti a posilování dodavatelských řetězců v kontextu strategie Evropské unie s názvem Global Gateway. Debaty se zúčastnili zástupci státní správy, institucí EU, neziskových organizací, sociálních partnerů a akademické sféry. Kulatý stůl organizoval Úřad vlády ČR ve spolupráci s Institutem pro politiku a společnost.

Diskuse se soustředila na čtyři základní otázky:

1. Jak by strategie Global Gateway mohla přispět ke snižování potenciálně problematických dovozních závislostí a posilování bezpečnosti dodavatelských řetězců EU a partnerských třetích zemí?
2. Jakým způsobem má EU v kontextu strategie Global Gateway reflektovat postavení a ambice Číny v globální ekonomice a ve kterých oblastech může hledat potenciální synergie?
3. Ve kterých oblastech by ČR a EU měly usilovat o větší soběstačnost a jaké nástroje lze v tomto směru na unijní a národní úrovni využít?
4. Jaké by měly být priority CZ PRES v rámci strategie Global Gateway z hlediska geografického a tematického pokrytí?

Úvodní slovo pronesl náměstek pro řízení Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády České republiky **Štěpán Černý**, který uvedl, že posilování dodavatelských řetězců je zcela zásadní pro budování soběstačnosti. EU podle něj začala již před ruskou agresí zkoumat, jak soběstačnost posílit. „Cílem Global Gateway je navázat partnerství a posílit ta, která fungují,“ připomenul náměstek Černý.

Podkladový dokument za **Institut pro politiku a společnost** prezentovali **Roman Máca**, **Jan Rovenský** a **Karel Sál**. **Máca** odkázal na slova komisařky pro mezinárodní partnerství Jutty Urpilainenové, že strategie Global Gateway je nabídkou Evropy vybudovat rovnocenná partnerství. Taková partnerství podle něj lze jen těžko vytvářet s nedemokratickými režimy nesdílejícími zásady strategie. Důraz na úroveň demokracie pak podle něj podporuje i další aspekty strategie jako transparentnost, řádná správa věcí veřejných, přínos pro místní komunitu apod. Snižování rozdílů a sdílení hodnot rovněž posiluje partnerství a přispívá k vyšší odolnosti dodavatelských řetězců. Rozvíjející se ekonomika partnerské země dále skýtá příležitosti pro import z EU např. v podobě technologií podporujících zásady strategie. Z hlediska geopolitiky si EU prostřednictvím úspěšné implementace strategie může budovat lepší pozici na globální scéně.

Global Gateway je do jisté míry reakcí na ambice Číny. Možné synergie je příhodné hledat s hodnotově blízkými partnery jako USA či Japonsko. Určité synergie lze vytvářet i s čínskou stranou v nerizikových a prospěšných oblastech (zejména ochrana životního prostředí, ochrana biodiverzity či odpovědnost za plnění cílů udržitelného rozvoje).

Rovenský poukázal na křehkost globálního systému ekonomiky a na až nebezpečnou závislost na třetích zemích, pokud jde o výrobní kapacity (zejména Čína), i o suroviny (Rusko a Čína), a připomenul 30 klíčových surovin, na jejichž importu je evropský průmysl závislý. Závislost na ruských energiích je u řady evropských států velká, nicméně odstřižení od ruského plynu, ropy a dalších surovin je realizovatelné. Usutečnitelný je také přesun řady

produkčních kapacit do Evropy včetně strategického farmaceutického průmyslu či výroby elektroniky.

Sál vyjádřil názor, že CZ PRES by se mělo zaměřit na snižování závislosti na nedemokratických režimech, tzv. glokalizaci a hledání úspor. Z krátkodobých cílů (tj. do 3–5 let) je hlavním narativem, na kterém ČR může založit své půlroční předsednictví, zahájení dodavatelské tranzice států EU, která znamená maximalizaci energetické soběstačnosti a snižování surovinové závislosti na všech nedemokratických režimech. Dále je to tzv. glokalizace a uskromnění, tedy omezení spotřeby energií a pohonných hmot v mezinárodní dopravě a ve zpracovatelských řetězcích obecně. Z dlouhodobých cílů to je plošná a nebyrokratická podpora nových technologií ve výrobních procesech, a to zejména v oblastech, které jsou v dnešní době náročné na energii, vodu, nebezpečné látky či emise, a podpora vědy a výzkumu.

Podle stanoviska **Ministerstva zahraničních věcí České republiky** dnes globální hodnotové řetězce zahrnují cca 70 % mezinárodního obchodu. V posledních letech, zejména v důsledku pandemie covid-19 a následné krize způsobené ruskou agresí na Ukrajině, však došlo a nadále dochází k jejich narušení, což má negativní dopad na řadu odvětví v EU.

Snaha o posílení globální konektivity adekvátně doplňuje úsilí EU o rozšiřování sítě obchodních dohod. Vedle zaměření se na energetiku je nutné posílit přepravní cesty (železniční, silniční příp. i vodní), transportní uzly a přístavy a dále chytrou infrastrukturu (sítě 5G a 6G apod.) napříč Evropou. Posílení propojení mezi EU a jednotlivými regiony, ale i mezi zeměmi daných regionů navzájem, na něž EU v rámci projektů pod Global Gateway napříč sektory cílí, je stěžejní. Z hlediska geografického vymezení je mimo EU zásadní oblast západního Balkánu, kde hlavně Čína, ale i Rusko zhmotňují své ambice. Tento region tak potřebuje potvrzení zájmu EU o jeho další rozvoj, že nám jde skutečně o jeho zapojení do společného evropského prostoru. Dalšími vhodnými regiony jsou země jižní Ameriky, Indo-Pacifiku, střední Asie a v neposlední řadě Afriky.

Pro Českou republiku jsou v kontextu aktuálního mezinárodního dění obzvláště relevantní témata odolnosti, energií, digitální oblast, kybernetická bezpečnost, podpora důvěryhodné a bezpečné infrastruktury či vesmírné technologie. Prioritní by měly být ty projekty, které posílí dostupnost a diverzifikaci energetických zdrojů pro Evropu, a to jak sektorově, tak z pohledu země původu.

Stanovisko **Asociace pro aplikovaný výzkum v IT** prezentované jejím ředitelem **Jaromírem Hanzalem** uvádí, že v rámci Global Gateway by pozitivní dopad rovněž mohla mít podpora digitalizace formou investic do stavby podmořských a pozemních optických kabelů a systémů cloudové a datové infrastruktury. Využití těchto technologií může rovněž napomoci odstraňování administrativních i fyzických překážek, které import omezují a zpomalují.

V otázce výroby čipů stanovisko zdůrazňuje spolupráci s Tchaj-wanem, který je v této oblasti dlouhodobě technologickou velmocí a zároveň jej lze považovat za přirozeného partnera Evropské unie v regionu. Asociace také vítá evropskou iniciativu v podobě Aktu o čipech, která si klade za cíl zavést rámec pro zvýšení výrobní kapacity na 20 % celosvětové produkce do roku 2030.

Pro Českou republiku by mohla být zajímavá oblast vzdělávání a aplikovaného výzkumu. A to za předpokladu, že se podaří na základě příslušných investic dostat na český pracovní

trh kvalifikované pracovníky v oblastech, které se v současné době potýkají s jejich nedostatkem.

Podle stanoviska můžeme doufat, že např. navázání bližších vztahů s některými státy na základě investic, spadajících pod cíle Global Gateway, může posílit nebo nově vytvořit obchodní vazby z hlediska importu surovin.

Během **diskuse** bylo zmíněno, že pro ČR je dlouhodobou prioritou rozšiřování spolupráce s USA, kde lze navázat synergie, a také s Japonskem a dalšími hodnotově blízkými zeměmi. Skrze diverzifikaci můžeme dosáhnout větší autonomie, pokud jde o výběr vhodných dodavatelů, a to nejen pro EU, ale i ČR vzhledem ke třetím zemím. Důležité je zaměřit se na globální trendy a současně počítat s pravidly WTO, kde je situace velmi křehká. Pro prevenci možných střetů má pomoci co nejvyšší transparentnost v jednání s partnery. Řada otázek ale zůstává v oblasti, jak zajistit soběstačnost především z praktické stránky. Důležité je poučit se z minulých chyb. Potřeba je také rozvinout obchodní diplomacii.

Dále je zásadní zamyslet se nad tím, jestli má mít prioritu geografické nebo sektorové hledisko. Bude nutné si pro každý region stanovit investiční potřeby důležité pro EU i jednotlivé členské státy a reflektovat jejich realizovatelnost.

Podle zástupce Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky bude jednou z priorit CZ PRES návrh k čipům, u kterého bude CZ PRES chtít dosáhnout výrazného pokroku v projednávání. Dále to budou otázky energetické a surovinové bezpečnosti a dopravní konektivity zejména v oblastech střední a východní Evropy.

Navrhovaná doporučení

Předkladatelé stanovisek i diskutující se z hlediska obsahového shodovali, že s ohledem na vývoj posledních let je důležité snižování závislosti, ať už z hlediska energií, surovin či výrobních kapacit na nedemokratických režimech. Implementace strategie tak má postupovat v co nejvyšší možné míře podle stanovených zásad a na základě rovnocennosti partnerství. Důležitou roli v této oblasti sehraje obchodní diplomacie, kterou je třeba rozvíjet.

Global Gateway vznikla do jisté míry jako protiváha ambicí Číny ve světě. Synergie je potřebné hledat hlavně mezi hodnotově blízkými partnery, resp. demokratickými zeměmi. Určité synergie se nabízí i s Čínou, a to zejména v nekonfliktních oblastech korespondujícími se zásadami strategie.

Důležité jsou rovněž úspory a tzv. glokalizace – místní výroba a zkrácení dodavatelských řetězců na minimum, s čímž souvisí i nižší náročnost např. z hlediska dopravy.

Evropská unie by rovněž měla postupovat transparentně a předvídatelně, aby se minimalizovalo riziko jednotlivých střetů v rámci WTO.

Důležité je rovněž vytvářet nejen odolné dodavatelské řetězce z hlediska jejich tradičního pojetí (doprava zboží), ale budovat odolnost i z hlediska výměny dat, znalostí, lidských zdrojů či v rámci elektronického obchodu.

Z prezentovaných stanovisek a následné diskuze vyplynula tato doporučení:

Doporučení Národního konventu o EU:

- 1.** Při implementaci Global Gateway by měl být kladen co nejvyšší důraz na její zásady a na vytváření rovnocenných a oboustranně prospěšných partnerství se třetími zeměmi. Pozitivní efekt může přinést ekonomická diplomacie a větší zapojení zastupitelských úřadů v partnerských zemích.
- 2.** Spolupráci s Čínou není nutné *apriori* odmítat, pokud se týká oblastí společného zájmu, u nichž lze Čínu označit v souladu se sdělením Komise z roku 2019 „EU-China: a strategic outlook“ za partnera k diskuzi. U čínských projektů v rámci iniciativy *Belt and Road* je vhodné monitorovat negativní trendy a strategické závislosti ve vztahu ke třetím zemím, jejichž vzniku je v případě strategie EU třeba předcházet.
- 3.** Podpora strategických sektorů EU by měla být rozvíjena ve spolupráci s hodnotově blízkými partnery (nikoli na bázi uzavírání trhu EU), přičemž součástí transparentního přístupu by měla být také komunikace s partnery v rámci WTO ještě před přijetím konkrétních opatření. Cílem CZ PRES pro projednávání Aktu o čipech by mělo být dosažení obecného přístupu v Radě, který zohlední mj. obavy podniků z nadměrné administrativní zátěže.
- 4.** CZ PRES by mělo klást důraz nejen na bezpečnost fyzických dodavatelských řetězců, ale také na digitální odolnost, přenos know how a podporu elektronického obchodu.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.cz Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU) a instagramovém profilu [@narodnikonvent](https://www.instagram.com/narodnikonvent).